

provide them with social and psychological assistance. The peculiarities of the modern national model of school social work include: the introduction of primary prevention strategies, evidence-based practice and widespread use of the three-tiered model "response to intervention" in schools.

Key words: school social work, social worker, model of school social work, individual social work, social and psychological help.

УДК 364-322 : 364 — 78 (1-29)

Івженко І.Б.

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

В статті обґрунтовано засади розвитку соціальної роботи на місцевому рівні через призму взаємодії волонтерських рухів з органами місцевого самоврядування. Визначено, що волонтерський рух є процесом самоорганізації місцевих громад, який дає змогу швидко та ефективно реагувати на виклики часу, залучаючи до підтримки найбільш уразливих верств населення. Доведено, що на даному етапі розвитку суспільства існує необхідність децентралізації влади та організації соціальної роботи на нових відносинах, заснованих на активізації взаємодії громадянського суспільства та органів місцевої влади у процесі створення сприятливого середовища і підвищення якості життя населення територіальних громад.

Ключові слова: соціальна робота, соціальна політика, органи місцевого самоврядування, взаємодія, волонтерських рух.

Сучасний процес суспільних перетворень в Україні потребує від держави вирішення нових соціальних завдань, головними з яких є формування ефективної організації соціальної підтримки населення на місцевому рівні. Взаємодія органів місцевого самоврядування з волонтерськими рухами в процесах реалізації соціальних аспектів життя населення набула розвитку та нагальної потреби суспільства та, зокрема, наукового дослідження, через розвиток громадянського суспільства, євроінтеграції та проблем сьогодення.

Упродовж останнього десятиліття до волонтерського руху як соціального явища, існує досить широкий інтерес з позиції різних наукових дисциплін. Так, до дослідження різних аспектів проблем розвитку волонтерських рухів долучалися чимало вчених: питання розвитку волонтерства в соціальній сфері обґрунтовували О. Безпалько [1], П. Буасьє [2], Ю. Пермяков [7], Л. Полехіна [8]. Описом змісту, напрямів та форм волонтерської діяльності в суспільстві займалися Р. Вайнола [3], О. Решетніков [9], А. Ходорчук [10], Е. Холостова [11], аналізувала правові основи діяльності волонтерства в Україні С. Шиндаулетова [12].

Однак, незважаючи на те, що науковцями вже сформовано пласт напрацювань у близьких сферах, аспект взаємодії органів місцевого самоврядування та волонтерських рухів в процесі реалізації соціальної роботи на місцевому рівні розглянуто наразі фрагментарно і тому дана проблематика вимагає глибинного дослідження, яке зумовлюється політичними, економічними та соціальними перетвореннями, що відбуваються в Україні.

Метою статті є обґрунтування засад розвитку соціальної роботи на місцевому рівні через призму взаємодії волонтерських рухів з органами місцевого самоврядування.

Характерним проявом трансформаційних явищ в Україні є суттєве посилення засад громадянського суспільства та його істотного складника – волонтерського руху, що впливає на формування системи погоджених та взаємозалежних понять, необхідних для теоретичного пізнання волонтерської діяльності при взаємодії з органами публічного управління в процесі реалізації соціальної роботи. Безумовно, формування нових підходів у соціальній роботі в Україні базується на необхідності пошуку і використанні малодосліджених нематеріальних ресурсів розвитку територій, одними з яких виступають волонтерські рухи, широкі соціально-політичні та економічні функції яких на сьогодні є малодослідженими. Так, значимість волонтерства у світовому вимірі підтверджується його визнанням ООН як суспільно-корисної діяльності на добровільній основі, яка має бути важливим складником будь-якої стратегії, націленої на вирішення проблем, особливо в таких сферах, як боротьба з бідністю, стійкий розвиток, охорона здоров'я, соціальна інтеграція, подолання соціальної нерівності й дискримінації. Відповідні положення Резолюції ООН та Рекомендація щодо підтримки волонтерського руху пропонують урядам усіх держав включити волонтерство в національні плани розвитку як компонент із досягнення цілей сталого розвитку [13]. У європейській моделі соціальної роботи добровільна допомога населенню входить до загальної державної системи соціальної допомоги і є важливим її елементом, який розширює проблемне поле цієї життєво важливої діяльності. Пріоритетність європейських засад у системі місцевого самоврядування в Україні, їх адаптація та імплементація базуються на уніфікації правової природи європейських і національних принципів соціального управління.

У сучасних умовах головним вектором суспільного розвитку країни є соціальна сфера. Україна, відповідно до статті 1 Конституції України, є демократичною, соціальною, правовою державою і проголошує вищою цінністю соціальну справедливість. Соціальна держава — це форма організації суспільства, яка здатна забезпечити соціальний прогрес, а серед її головних пріоритетів виступають соціальний захист населення, попередження соціально-економічних конфліктів, дотримання соціальних стандартів та принципів гідного життя для всіх громадян за допомогою розподілу та перерозподілу ВВП.

З одного боку, держава повинна створювати умови для того, щоб населення було спроможне власними силами вирішувати більшість соціальних проблем. З другого - необхідно надавати певну допомогу громадянам та їх родинам, якщо вони не можуть власними силами з різних причин (хвороби, інвалідності,

похилого віку тощо) підтримувати необхідний мінімальний життєвий рівень. Важливо зазначати, що головною метою соціальної роботи є збільшення ступеня самостійності індивідуумів, формування у них навичок і умінь, самостійно будувати власне життя і вирішувати проблеми, які виникають. Сутність її, насамперед, визначається сприянням в організації самодопомоги, виявленням громадських ініціатив, розвитком власних ресурсів, що природно притаманні індивіду або групі людей. На наше переконання, використання праці волонтерів - це ефективний спосіб вирішувати складні проблеми окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо. Процеси самоорганізації населення є ключовим поняттям в волонтерській діяльності України. Саме волонтерський рух є процесом самоорганізації місцевих громад, який дає змогу швидко та ефективно реагувати на виклики часу, залучаючи до підтримки найбільш уразливих верств населення, реалізуючи своє право на самоврядування, оскільки основна властивість будь-яких рухів – спроможність породжувати нові погляди в нових ситуаціях, генерувати нові інтерпретації, впливати на мислення своїх учасників у широкому репертуарі життєвих ситуацій. Саме ці особливості волонтерського руху і є чинниками підсилення соціального потенціалу (капіталу) територіальної громади.

Глобальна тенденція до децентралізації, регіоналізації і муніципалізації соціальної політики знайшла своє відображення і в розвитку місцевого самоврядування. В Україні роль органів місцевого самоврядування у вирішенні соціальних проблем значно зросла, що обумовлено цілою низкою факторів. По-перше, масштаби країни визначають необхідність адаптації соціального захисту до різноманітності місцевих умов. По-друге, власне у віданні органів місцевого самоврядування містяться питання утримання і розвитку соціальної сфери, до яких у тому ж числі відносять організацію, утримання і розвиток установ освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення; соціальну підтримку і сприяння зайнятості населення.

Практично всі органи місцевого самоврядування здійснюють місцеві програми соціальної підтримки населення, додатково до виплат пільг і допомоги, передбачених законодавством - від разової допомоги в грошовій і натуральній формі до створення комплексних центрів соціального обслуговування. Нарешті, саме з місцевими органами влади багато в чому пов'язані очікування населення у сфері соціального захисту. Так, в умовах проведення реформи децентралізації, одним з важливих документів, що окреслив та визначив напрями виконання власних (самоврядних) повноважень у сфері соціального захисту населення, є наказ Міністерства соціальної політики України від 19.01.2016 № 26 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення».

Сучасний стан розвитку місцевого самоврядування в контексті проблеми, що розглядається, потребує значної уваги до пошуку оптимальних шляхів надання соціальної допомоги та послуг на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування у процесі здійснення своїх повноважень, у тому числі з питань надання суспільних послуг, взаємодіють також з іншими суб'єктами. У

відповідності до частини 1 статті 18 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом.

Проте у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] відсутня пряма вказівка на можливість залучення до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, районів, областей, наданні суспільних послуг, а також розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, необхідних для територіальної громади, саме громадських об'єднань.

Метою внесення змін до Закону України «Про громадські об'єднання» [5] є актуалізація напрямків діяльності громадських об'єднань у діяльності щодо реалізації суспільних послуг в умовах розширення компетенцій інститутів громадянського суспільства та децентралізації влади в Україні.

Потреба у таких змінах обґрунтовується тим, що на сучасному етапі державотворення, розвитку громадянського суспільства, децентралізації публічного управління в Україні суттєво підвищується роль та впливовість громадських об'єднань, які беруть активну участь у вирішенні суспільно важливих питань на місцевому рівні. Громадські об'єднання можуть добровільно приймати на себе обов'язки щодо виконання соціально значущих завдань, виконання та надання яких перебуває у сфері компетенції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Громадські об'єднання сьогодні мають переорієнтуватися із задоволення потреб власних членів на партисипативне управління та вирішення потреб громад.

Тому діяльність громадських об'єднань, зокрема волонтерського руху, у взаємодії з органами місцевого самоврядування нині є важливим фактором покращення якості життя громадян, надання їм адекватних, пристосованих до їх потреб та до потреб місцевої ситуації, послуг.

Безумовно, на сучасному етапі становлення та розвитку суспільства одним із стратегічних пріоритетів державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні є, зокрема, сприяння волонтерській діяльності. У сучасній Україні волонтерство набуває масового поширення, бо це потужний соціально-суспільний рух, спроможний взяти на себе вирішення частини проблем територіальної громади. Головну роль у зміцненні позиції добровольців та формування позитивного ставлення громадськості до їх діяльності відіграє впровадження системи популяризації діяльності волонтерів. Волонтерська діяльність має значний потенціал та величезне значення для розвитку територіальної громади і є однією з ефективних форм розвитку громадянського суспільства. «Якщо розглядати систему таких рухів як інноваційне середовище, - зазначає вітчизняний науковець В. Колтун, - то варто вже сьогодні відобразити у регіональних та місцевих програмах соціально-економічного та культурного розвитку територій, серед інших заходів, спрямованих на підтримку громадянського суспільства, також і інституційну,

організаційну, освітню, тощо підтримку для створення громадських рухів. Це дозволить з одного боку, вдало використати «надлишок» соціальної емоційної напруги, перевести її в позитивне русло, та сформувати нетрадиційний інноваційний ресурс для майбутнього розвитку» [6].

Підсумовуючи вище сказане, можливо зробити наступний висновок про те, що на сучасному етапі становлення та розвитку суспільства не викликає сумніву необхідність децентралізації влади та організації соціальної роботи на нових відносинах, заснованих на активізації громадянського суспільства та органів місцевої влади у створенні сприятливого середовища і підвищення якості життя населення територіальних громад. В Україні волонтерський рух – одна з найефективніших форм роботи місцевих адміністрацій та органів виконавчої влади з різними категоріями клієнтів. Він є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає людині можливість реалізувати себе у служінні суспільству. Велика кількість громадських організацій поєднує молодих людей, які на добровільних засадах беруть участь у соціальних програмах щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі та надання допомоги іншим в їх розвитку, соціальному становленні, інтеграції у суспільство тощо. Така діяльність потребує від добровольців не лише бажання та наявності вільного часу, а й певних знань з психології, соціальної педагогіки, соціології, медицини, юриспруденції тощо; волонтери повинні володіти навичками спілкування з різними прошарками населення, знайомитись із кращим, як вітчизняним, так і зарубіжним досвідом роботи, тому залучення потужного ресурсу, яким виступає волонтерський рух до реалізації соціальної роботи на місцевому рівні надасть можливість безперервного особистісного розвитку добровільців, а також слугуватиме опорою та партнером органам місцевого самоврядування в підвищенні якості надання соціальних послуг жителям територіальних громад.

Подальших розвідок потребує обґрунтування практичних інструментів взаємодії органів місцевого самоврядування та волонтерських рухів в процесі реалізації соціальної роботи на місцевому рівні.

Використана література:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях:[Навч. Посібник]/О. В. Безпалько. - К.: Логос, 2003. - 134 с.
2. Буасьє П. Первые годы Красного Креста /П. Буасьє. - М.: Международный комитет Красного Креста, 1994. - 154 с.
3. Вайнола Р. Х. Волонтерський рух в Україні: Тенденції розвитку[текст]/Вайнола Р.Х., Капська А. Й., Комарова Н. М. та ін.- К.:Академпрес,1999.- 112с.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відом. Верховної Ради України. – 1997, № 24, ст.170- Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
5. Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 №4572-VI <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/4572-17>
6. Колтун В.С. Перспективи розвитку територіальних систем в контексті новітніх викликів / В.С.Колтун, О.М. Коваль // Державна служба та публічна

політика: проблеми і перспективи розвитку: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2016 р.) / за ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, С.В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2016. - 440 с.

7. Пермяков Ю.И. Некоторые аспекты добровольческой работы с детьми / Ю.И. Пермяков. - М.: Ин-т сравнит. политологии РАН. - 2003. - С. 72-86.

8. Полехина Л.В. Волонтеры и волонтерское движение: Сборник реферативных материалов / Л.В. Полехина, В.А. Данович, М.А. Чернова.- Днепропетровск, 1999.- 128 с.

9. Решетников О.В. Организация добровольческой деятельности. Учебно-методическое пособие / О. В. Решетников.- М.: «Фонд содействия образованию XXI века». 2005. - С. 4.

10. Ходорчук А. Я. Соціальна робота в Україні: теорія та практика.: посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. 4-а частина / За ред. доц. А.Я. Ходорчук. - К.: ДЦССМ, 2003. - 272 с.

11. Холостова Е. И. Технологии социальной работы: Учебник/ Е.И. Холостова. - М. ИНФРА, 2001. - 400 с.

12. Шиндаулетова С.С. Проблемы правового регулирования волонтерской деятельности [Текст] /.- Алматы: Фортекс, 2003.- 44 с.

13. Recommendations on support for volunteering / General Assembly. Fifty-sixth session, 76th plenary meeting (5 December 2001). Agenda item 108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf>

ИВЖЕНКО ИННА БОРИСОВНА. Волонтерское движение как составляющая становления социальной работы на местном уровне.

В статье обоснованы основы развития социальной работы на местном уровне через призму взаимодействия волонтерских движений с органами местного самоуправления. Определено, что волонтерское движение является процессом самоорганизации местных общин, который позволяет быстро и эффективно реагировать на вызовы времени, привлекая к поддержке наиболее уязвимых слоев населения. Доказано, что на данном этапе развития общества существует необходимость децентрализации власти и организации социальной работы в новых отношениях, основанных на активизации взаимодействия гражданского общества и органов местной власти в процессе создания благоприятной среды и повышения качества жизни населения территориальных общин.

Ключевые слова: социальная работа, социальная политика, органы местного самоуправления, взаимодействие, волонтерские движения

IVZHENKO INNA. Volunteer movement in the process of social work at local level.

The article describes the foundations of social work development at the local level through the interaction prism of volunteer movements with local government. It has been determined that volunteer movement is a process of self-organization of local communities, which allows them to respond quickly and effectively to the challenges of

time, involving the support of the most vulnerable segments of the population. It is proved that at this stage of society's development there is a need for decentralization of power and social work organization in new relationships, based on the enhancement of the civil society interaction and local authorities in the process of creating a favorable environment and improving the quality of life for non-residents and territorial communities.

Key words: social work, social policy, local government, interaction, volunteer movemengt.

УДК364.65:364:29:316.334.56

Кальченко Л. В.

ПРЕВЕНЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ МІСТА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

У статті представлено концептуальні положення превенції соціального сирітства в умовах територіальної громади міста, що являють собою теоретико-методологічну основу системно-комплексної організації соціально-педагогічної роботи щодо превенції соціального сирітства в умовах міської територіальної громади. Визначено сутність та зміст процесу превенції соціального сирітства з точки зору соціальної педагогіки. Розкрито структурні компоненти системи соціально-педагогічної роботи щодо превенції соціального сирітства в умовах територіальної громади міста.

Ключові слова: превенція, соціальне сирітство, територіальна громада міста, концепція, соціально-педагогічна робота щодо превенції соціального сирітства в умовах територіальної громади міста, системно-комплексна організація.

Особливість історичного моменту, який переживає сучасна Україна, полягає в здійсненні фундаментальної трансформації суспільства. Соціально значущі перетворення в українському суспільстві привертають увагу до виховання підростаючого покоління, актуалізують питання реалізації задекларованої у нормативно-правових актах України пріоритетності прав дитинства. Проте соціальна політика України щодо дітей, сім'ї та молоді об'єктивно несе в собі усі ознаки перехідного суспільства, а, відтак, сама потребує ґрунтовного та всебічного оновлення.

У висновках та рекомендаціях, представлених у тематичній державній доповіді «Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей в Україні», наголошується, що основні зусилля держави повинні бути зосереджені на профілактичній роботі, спрямованій на подолання причин поширення явища соціального сирітства, дитячої бездоглядності та безпритульності. Про необхідність здійснення профілактичної роботи у вирішенні проблеми соціальних сиріт наголошується й у державних нормативно-правових актах. Так, однією з